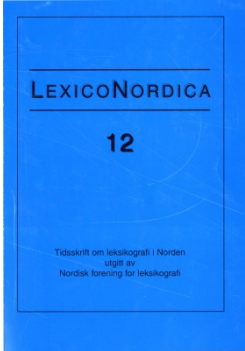

LexicoNordica

Forfatter:	Birgitta Romppanen [<i>Den nya finska elektroniska ordboken Kielitoimistonsanakirja (2005)</i>]	
Anmeldt værk:	<i>Kielitoimiston sanakirja. Uusin tieto suomen kielen sanoista. 100.000 sanannykymerkittukset. 21.000 paikannimeä taivutuksineen: 2005.</i> Red. Marja Lehtinen och Eija-Riitta Grönros. CD-ROM-skiva. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus och Kielikone OY. Oy Edita Ab.	
Kilde:	LexicoNordica 12, 2005, s. 285-289	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

NB!

Denne artikel indeholder mange fejl. Der er desværre sket en teknisk fejl under digitaliseringen af denne fil, derfor ser teksten underlig og usammenhængende ud. Der findes beklageligvis ikke en bedre online version.

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Birgitta Romppanen

Den nya finska elektroniska ordboken *Kielitoimiston sanakirja* (2005)

Kielitoimiston sanakirja. Uusin tieto suomen kielen sanoista. 100.000 sanan nykymerkitukset. 21.000 paikannimeä taivutuksineen: 2005. Red. Marja Lehtinen och Eija-Riitta Grönros. CD-ROM-skiva. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus och Kielikone OY. Oy Edita Ab.

I början av 2005 utkom en ny elektronisk finsk ordbok med namnet *Kielitoimiston sanakirja*, som bygger dels på den uppdaterade databasen för den tryckta versionen av *Suomen kielen perussanakirja* (1990–94), dels på den elektroniska *CD-Perussanakirja* (1997). Huvudredaktörer för ordboken har varit Marja Lehtinen (1998–2003) och Eija-Riitta Grönros (2003–). Den nya ordboken är resultatet av ett samarbete mellan Forskningscentralen för de inhemska språken och förläggaren Kielikone Oy. Ordboken är utgiven både i CD-ROM-version och i Internet- och intranätversion.

Internetversionen ingår som del i Kielikone Oy:s *MOT-sanakirjasto* ('MOT-ordboksbibliotek'). Enligt uppgift på Forskningscentralens hemsida avviker sökfunktionerna något i de olika nätversionerna, men innehållet i själva ordboken är detsamma. I min analys nedan har jag inte haft möjlighet att testa Internet- och intranätversionerna, varför jag koncentrerar mig på ordbokens CD-ROM-version. I denna artikel presenterar jag *Kielitoimiston sanakirja* och gör några korta reflektioner om dess användning. Ingen djuplodande redovisning av alla sökfunktioner görs, utan i det avseendet hänvisar jag till ordboksmanualen.

Suomen kielen perussanakirja (1990–94), *CD-Perussanakirja* (1997) och *Kielitoimiston sanakirja* (2005)

Under 1990-talet utgavs *Suomen kielen perussanakirja* (1990–1994) och *CD-Perussanakirja* (1997) för att täcka behovet av en modern enspråkig finsk ordbok efter *Nykysuomen sanakirja* (1951–1961). Samhälls- och teknikutvecklingen har gått med allt större hastighet under de senaste tio åren, varför efterfrågan på en ny uppdaterad finsk ordbok blev akut. För att möta denna efterfrågan tillkom den nu aktuella *Kielitoimiston sanakirja* (2005), som kommer att ersätta *CD-Perussanakirja* (1997).

De stora förändringarna i *Kielitoimiston sanakirja* i förhållande till den tryckta *Suomen kielen perussanakirja* och den elektroniska *CD-Perussanakirja* kan man finna på olika nivåer.

Den lexikografiska strukturen har förändrats genom att det har tillkommit följande:

- Kompletteringar i böjningsparadigmet för vissa lemman.
- Böjningsparadigm för adjektivkomparation.
- 21.000 finska ortnamn *Asutusnimihakemisto* med böjningsparadigm.
- 4000–6000 nya och 15.000 nyredigerade ordartiklar.

Sökfunktionerna i *Kielitoimiston sanakirja* har utökats enligt följande:

- Ett nytt användarvänligare användargränssnitt har utformats. Användargränssnittet kan fås också på engelska via menyn *Asetukset* 'Inställningar'.
- En förminskad sökruta, s.k. *Pikkusanakirja* 'Miniordbok', som kan användas för snabbsökning parallellt med textbearbetning har tillkommit.

- En igenkänningsfunktion för fraseologi har tillkommit.
- En konkordanslistefunktion, som ger konkordansrader på det sökta lemmat och dessutom på vilket ord som helst som förekommer i ett exempel. I den tidigare versionen hade man denna funktion enbart för lemmat.

Lemmaurvalet i *Kielitoimiston sanakirja*

Kielitoimiston sanakirja innehåller närmare 100.000 ordartiklar, som har som mål att beskriva det centrala ordförrådet i finskan. Förutom en beskrivning av allmänspråket, tar ordboken upp en del specialtermer som ofta uppträder i massmedierna. Vardagsspråket har fått sin givna plats. En del ord har förlorat sin vardagliga stil sedan början av 1990-talet och blivit allmänspråkliga. I ordboken finns även en del ovanligare uppslagsord, som användaren ofta söker stavnings-, böjnings-, uttals- och betydelseuppgifter för. Ordboken kan karaktäriseras både som en deskriptiv och som en normativ ordbok, dvs. den beskriver finskans språkanvändning och ger normer för språkriktighet.

Kielitoimiston sanakirja innehåller ca 6000 fler lemman än den tryckta *Suomen kielen perussanakirja* (1990–94) och 4000 fler lemman än den elektroniska versionen *CD-Perussanakirja*. Ca 15.000 ordboksartiklar har bearbetats och redigerats på nytt i olika grad som ett resultat av förändringar i språkbruket.

Språket förändras ständigt och berikas hela tiden med nyord, som kan leva vidare eller vara av tillfällig natur. För en lexikograf kan det vara svårt att veta vilka ord som kommer att leva vidare i språket och vilka som kan bli s.k. dagsländeord, dvs. ord som kommer att få en kort livslängd. Detta har gjort att en del ord som inte tagits med i de tidigare ordböckerna mot förmodan har levt vidare i språket och redan känns gamla i den nya ordboken. Exempel på sådan ord är *veroehdotus* 'skatteförslag', *sähköpostiosoite* 'e-postadress' och *tekstiviesti* 'sms'.

Nyorden avspeglar samhälls- och teknikutvecklingen på ett mycket konkret sätt. Här ger jag några exempel på ord som finns i den nya ordboken, men som saknas i de gamla: *globalisaatio* 'globalisation', *gallupdemokratia* 'gallupdemokrati', *eläkepommi* 'pensionsboom', *elämymatkailu* 'upplevelseturism', *ihmissuhdeongelma* 'relationsproblem', *työpaikkakiusaaminen* 'arbetsplatsmobbing', *digitaalikamera* eller *digikamera* 'digitalkamera', *chattailu* eller *tsättäily* 'chatting', *nettikahvila* 'internetkafé', *hakukone* 'sökmotor'. Åtskilliga ord med de produktiva förleden **geeni-**, 'gen-' (*geenietiikka* 'genteknik', *geenihoido* 'genbehandling', *geenikartta* 'genkarta', *geenimanipulaatio* 'genmanipulation', *geeniterapia* 'genterapi') och **etä-** 'distans-' (*etädiagnoosi* 'distansdiagnostik', *etähoito* 'distansbehandling', *etälukio* 'distansgymnasium', *etäpalvelu* 'distansservice') har fått komma med i den nya ordboken.

För alla uppslagsord anges böjningsparadigm: för adjektiven även komparativ och superlativformerna. Man får veta att det heter *kiltimpi* och inte *kiltempi* 'snällare' av adjektivet *kiltti* 'snäll', *matalampi* inte *matalempi* 'lägre' av *matala* 'låg', och att man kan säga både *tanakin* och *tanakoin* 'kraftigast' (om person) för *tanakka* 'kraftig'.

Förändringar i betydelsen

Förutom att vi får nyord i språket, förändras betydelsen hos de gamla orden eller också får de nya användningsområden. Exempel på betydelseförskjutningar finner vi i bl.a. följande artiklar: *palomuuuri* 'brandvägg' (den gamla konkreta betydelsen: 'en brandvägg mellan hus' och den nya 'en brandvägg för att skydda en dator mot datavirus'), *konsepti* 'ett koncept' (den gamla betydelsen: 'ett manuskript' och den nya betydelsen 'en plan'), *missio* 'en mission' (den gamla betydelsen: 'utsändning av ett kristet budskap' och den nya betydelsen 'en viktig uppgift',

'en viss målsättning med verksamheten'), *kuusikko* (den gamla betydelsen: 'en grandunge' och den nya 'en grupp på sex personer' samt slangbetydelsen 'en sexpack'), *kotipolttoinen* 'hembränd' (den gamla betydelsen med avseende på sprit och den nya med avseende på en CD-skiva som man bränner hemma'). En del ord har fått en helt annan innebörd i och med samhällsförändringen. Detta har i sin tur lett till förändringar i bl.a. exempelsatserna i ordboken. Dagens finska *kymppi* 'tia' och *satanen* 'hundring' har ett helt annat penningvärde än tidigare genom att Finland bytte från mark till euro.

Förändringar i stilangivelserna

En del lemman har fått metaspråket *vanh.* 'ålderdomligt' genom att termonologin i lagstiftningen har förändrats. Några exempel på detta fenomen: *holhooja* 'förmyndare' har ersatts med *edunvalvoja* 'intressebevakare', *sukupuolenvaihdosleikkaus* 'operation för könsbyte' heter i dag *sukupuolenkorjausleikkaus* 'operation för könskorrigering'. Vissa lemman har förlorat sin stilangivelse som "vardagligt ord" på grund av att ordet blivit allmänspråkligt. Sådana lemman är i ordboken bl.a. *sinkku* 'singel', *polttarit* 'svensexa', *kulutusjuhla* 'köpfest', *työnarkomaani* 'arbetsnarkoman' och *järjestöjyry* 'föreningsproffs'.

Förändringar i normangivelserna

Liksom sina föregångare ger *Kielitoimiston sanakirja* språkriktighetsrekommendationer. Finska språknämndens rekommendationer om adessivanvändningen av typen *rakkaudella* 'med kärlek', *ilolla* 'med glädje', *kiitollisuudella* 'med tacksamhet', *mielenkiinnolla* 'med intresse', som tidigare inte ansågs rumsrena, har fått acceptans i den nya ordboken. En del verbformer av typen *uutisoida* 'nyhetsförmedla', *entisöidä* 'restaurera', 'renovera' och *konsultoida* 'konsultera', som i de äldre ordböckerna noterades som icke acceptabla, har fått godkännande i den nya.

Skrivreglerna för vissa ord har ändrats, t.ex. samman- och särskrivning av ord av typen *Suomen mestari* som nu kan skrivas även *suomenmestari* 'finsk mästare', *Suomen mestaruus* nu även *suomenmestaruus* 'finskt mästerskap' enligt *Kielitoimiston sanakirja*. Språkbenämningen *suahili* kan skrivas *swahili*, den kortare form *klassismi* 'klassicism', som inte accepterats av språkvårdarna tidigare, har fått godkännande i den nya ordboken jämsides med *klassisismi*.

Ett nytt, användarvänligare användargränssnitt

Gränssnittet för *Kielitoimiston sanakirja* har blivit användarvänligare jämfört med *CD-Perussanakirja*. Ett exempel på användarvänligheten är att alla sökfunktioner sker genom ett enda fönster. Sökningar kan göras med hjälp av alla ord i artiklarna och alla ord som förekommer i ordbokstexten. I fritextsökningen kan man söka de böjda ordformerna även på grundformen. Sökresultatet får man upp som en konkordanslista, som man själv kan gruppera efter behov. Genom att använda olika tecken kan man söka ordens förleder eller efterleder, detta utan att skriva in hela ordet. T.ex. om man vill hitta alla ord på bokstaven *k* och som slutar på bokstaven *i* och som har fem bokstäver. Användare behöver inte veta om orden sammanskrivs eller särskrivs eller om de har bindestreck. Genom en enkel operation kan man söka olika uttryck och kollokationer.

Ordboken och ortnamnsförteckningen *Asutusnimihakemisto*, ges i olika delar av programmet, men det går att göra parallella sökningar i båda delarna samtidigt. Man har lagt in en kompakt s.k. *Pikkusanakirja* 'Miniordbok', som ger en mindre sökruta och kan användas i anslutning till textbearbetningar.

Ordboken har både en tryckt separat manual och en elektronisk manual inne i ordboken som användarinstruktion. Den tryckta manualen har exempel på hur de olika sökfunktionerna ser ut på dataskärmen. Dock är dessa exempel så oskarpa eller har så liten font att det behövs förstoringsglas för läsning. På Forskningscentralens hemsida finns exempeluppgifterna i större format.

Ortnamnsförteckningen *Asutusnimihakemisto*

Ortnamnsförteckningen *Asutusnimihakemisto* som innehåller 21.000 finska ortnamn, bygger på Ritva Korhonens ortnamnspublicering *Alastarolla Ylistarossa, Suomen asutusnimet ja niiden taivutus* (1990). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 58, och Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimiarkisto 'Ortnamnsarkivet på Forskningscentralen för de inhemska språken'. Ortnamnsartiklarna innehåller uppgifter om var orten ifråga ligger geografiskt (kommun, landskap, län), vilken kasusform som används för orten (exempelvis *Lahdessa* 'i Lahtis' men *Kontiolahdella* 'i Kontiolahti', båda har utgång från *lahti* 'vik' (stadieväxl. *lahde*-) och den variation (exempelvis *Haaparannalla/Haaparannassa* 'på Haparanda/i Haparanda') som förekommer samt vad invånarna, som bor på orten kallas. Dessutom ges en ev. svensk benämning för orten. Namnen härstammar från alla delar i Finland, dock främst från de stora städerna och orterna i södra Finland.

Teknik och programvara

Ordboken kräver följande teknik och programvara:

- Microsoft Windows 98 eller senare för pc
- Internet Explorer 4.0 eller senare
- hårddiskiva på minst 80 MB

Några reflektioner ur ett användarperspektiv

Kielitoimiston sanakirja är en ordbok som ger ett gediget intryck med sina möjligheter till olika typer av sökningar. För dagens datavana användare ger ordboken relevanta och snabba svar på aktuella språkriktighetsfrågor. Lemmaurvalet, metaspråket och exempelsatserna är aktuella och moderna. Inslaget av nya böjningsparadigm och konkordansfunktioner har ökat användbarheten för olika typer av användare exempelvis journalister, lärare, studerande i finska, översättare och tolkar.

Den sverigefinska terminologin har inte medtagits i ordboken. Det pågår ett omfattande språkvårdsarbete vid Sverigefinska språknämnden i Sverige och det vore naturligt med tanke på de finska språk användarna i Sverige och alla översättare som översätter rikssvenska texter till finska att få med den sverigefinska terminologin i ordboken. I nästa version borde även finska ortnamn som används om utländska orter få komma med.

Sökfunktionerna har förbättrats och blivit betydligt användarvänligare i förhållande till *CD-Perussanakirja*. Dock kunde jag vid sökningen i fritextsökningen inte alltid få referens till alla ordartiklar, trots att den funktionen anges gälla för alla ord, som förekommer i exempelsatserna.

För mig som mac-användare vore det värdefullt att få ordboken även i mac-format. Nu är den som framgår ovan tillgänglig bara för pc-användare.

Sammanfattningsvis vill jag gratulera alla som på olika sätt verkat för att *Kielitoimiston sanakirja* har kommit till stånd. Ordboken kommer att vara till stor glädje och nytta för många användare. Redaktionen har hittat ett bra programkoncept och gjort ett bra basarbete också för den framtida uppdateringen av ordboken.

Litteratur

- CD-Perussanakirja 1997*. Red. Risto Haarala. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Lingsoft Oy, Kustantaja.
- Kielitoimiston sanakirja. Asennus ja pikaohjeet 2005*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Kielikone OY.
- Kielitoimiston sanakirja. Usin tieto suomen kielen sanoista. 100 000 sanan nykymerkitukset. 21 000 paikannimeä taivutuksineen: 2005*. Red. Marja Lehtinen och Eija-Riitta Grönros. CD-ROM-skiva. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus och Kielikone OY. Oy Edita Ab.
- Korhonen, Ritva** 1990. *Alastarolla Ylistarossa, Suomen asutusnimet ja niiden taivutus*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Nykysuomen sanakirja 1–6* 1951–1961. Valtion toimeksiannosta teettänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Porvoo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Oy Edita Ab.
- Suomen kielen perussanakirja I–III* 1990–1994. Red. Risto Haarala. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

[http://www.kotus.fi/julkaisut/sanakirjat/ks/\(3.5.2005\)](http://www.kotus.fi/julkaisut/sanakirjat/ks/(3.5.2005)).

Birgitta Romppanen
professor
Institutionen för modern finska
Vasa universitet
pl 700
FIN-65 101 Vasa
biro@uwasa.fi